

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Les produccions ceràmiques del País Basc durant l'època baixmedieval i moderna

Una aproximació arqueomètrica

Cristina Puig Barrachina

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Capítol 4

Mostra objecte d'estudi

La mostra objecte d'estudi procedeix majoritàriament dels cascs històrics de municipis del País Basc. Viles que van ser fundades entre els segles XII i XIV a partir d'aglomeracions urbanes sorgides a l'edat mitjana sobre una població anterior o bé sobre espais deshabitats.

La major part dels fragments ceràmics que conformen la mostra han estat recuperats en excavacions d'urgència dutes a terme en solars on s'havia de realitzar una nova edificació o bé reformes d'edificis amb afectacions al subsòl. Com s'ha esmentat en el Capítol 2, amb l'aprovació de la Llei de Patrimoni Cultural Basc (7/1990) hi va haver un fort increment de les intervencions arqueològiques urbanes, les quals han anat posant al descobert importants restes arqueològiques dels períodes baix-medieval i modern (Gil Abad, 2004; Escribano-Ruiz, 2006; Solaun Bustinza *et al.*, 2009). A més a més, moltes d'aquestes actuacions arqueològiques es van realitzar en el marc d'un seguit d'estudis històrico-arqueològics dels cascs històrics de diverses viles basques, iniciats a partir del 1992 (Gil Abad, 2004).

Finalment, cal tornar a esmentar que l'estudi arqueològic d'aquests materials ceràmics ha estat realitzat per Escribano-Ruiz (2014b). Així doncs, gran part de la informació que es presenta a continuació, així com de la informació que conté l'Inventari de la present Tesi Doctoral (Annex 2) és resultat de la recerca duta a terme per aquest investigador basc al llarg dels últims anys.

4.1 Mostreig

Per assolir els objectius esmentats en el Capítol 3 s'ha seleccionat, per a la seva caracterització arqueomètrica, una mostra formada per 208 individus ceràmics (Ic). El mostreig dels individus procedents del País Basc, els quals conformen la major part de la mostra (195 Ic), ha estat realitzat per Escribano-Ruiz. Aquest mostreig, que és selectiu, està relacionat amb el mostreig que aquest investigador va realitzar per a la seva Tesi Doctoral (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 105-107). Aquests individus han estat catalogats amb les sigles EHU n_i , que corresponen a les inicials de l'*Euskal Herriko Unibertsitatea* i al número d'individu ceràmic (Ic). En el cas dels materials de construcció (teules) procedents de l'assentament basc de Hare Harbour-1 (Petit-Mécatina, Quebec), durant la campanya d'excavació de l'agost del 2012 es van seleccionar 13 Ic. Aquests individus han estat catalogats amb les sigles CND n_i , que corresponen a les consonants de Canadà i al número d'individu ceràmic (Ic).

En un primer moment, l'any 2007, es van seleccionar 32 individus procedents d'Àlaba (EHU001-EHU032). Els primers individus seleccionats van ser 22 majòliques dels segles XV i XVI i 10 individus (8 sense vidrat i 2 amb vidrat) d'una cronologia anterior a la tractada en la present Tesi Doctoral (ss. X-XIII), els quals havien estat prèviament analitzats per Solaun Bustinza (2005). En un segon moment, l'any 2009, es van incorporar a la mostra d'estudi 47 individus (EHU033-EHU080), tot ampliant tant l'àrea geogràfica d'estudi com la seva cronologia. És a dir, per una banda, es van mostrejar més individus d'Àlaba i es va incorporar Biscaia a l'estudi. Per altra banda, a més d'ampliar el número de majòliques, es van incorporar ceràmiques sense vidrat i vidrades d'època baixmedieval i moderna. I finalment, es van seleccionar 6 fragments ceràmics (EHU033-EHU038) recuperats durant les prospeccions realitzades per Escribano-Ruiz (2009) a zones d'Àlaba on possiblement s'ubicaven tallers ceràmics d'aquest període. Tot i que la majoria dels individus daten d'entre els segles XV i XVII, puntualment en trobem alguns dels segles XIV i XVIII. En un tercer moment, l'any 2011, es van seleccionar 113 individus més (EHU095-EHU233), destacant la incorporació d'11 individus procedents de la província de Guipúscoa. Finalment, el 2013, es van seleccionar i incorporar a la

mostra d'estudi 16 individus ceràmics corresponents a 13 teules recuperades a l'assentament base de Hare Harbour-1 (Petit-Mécatina, Quebec) (CND001-CND013) i 3 procedents d'Àlaba (EHU238-EHU240).

4.2 Procedència

La mostra objecte d'estudi està formada majoritàriament per individus procedents de les províncies d'Àlaba i Biscaia. Concretament, dels 208 Ic analitzats 91 procedeixen d'Àlaba i 93 de Biscaia. Un número menor dels fragments analitzats procedeixen de Guipúscoa (11 Ic) i el Quebec (13 Ic) (Fig. 1).

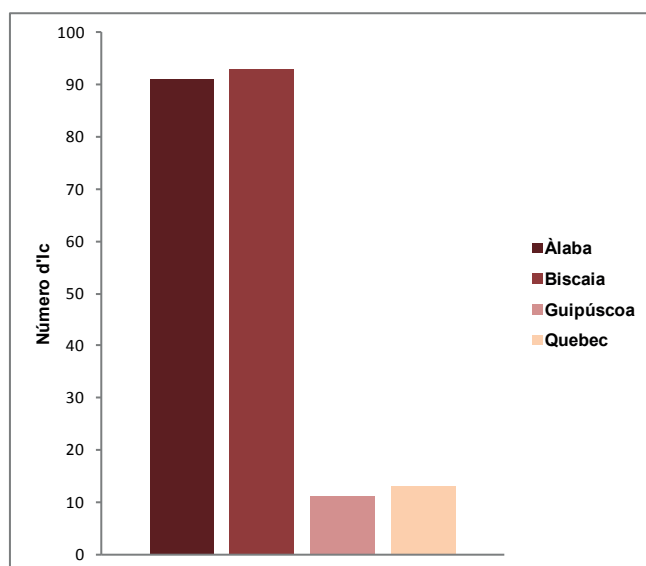

Figura 1: Número d'individus ceràmics (Ic) que conformen la mostra d'estudi segons la seva procedència.

Aquests individus van ser recuperats durant les intervencions arqueològiques realitzades a 9 jaciments ubicats a la província d'Àlaba, 12 a Biscaia i 2 a Guipúscoa (Fig. 2), les característiques principals dels quals s'exposaran a continuació. També formen part d'aquesta mostra diversos materials ceràmics recuperats durant els treballs de prospecció realitzats a quatre localitats de la província d'Àlaba (Escribano-Ruiz, 2009), així com els materials de construcció del jaciment quebequès de Hare Harbour-1 (Petit-Mécatina) (Fig. 3).

La majoria d'aquests jaciments arqueològics han estat interpretats com a llocs

d'hàbitat i, en menor mesura, espais de culte i poder (esglésies i castells). En el cas de Hare Harbour-1 (Petit-Mécatina), es tracta d'un assentament temporal basc dedicat a la caça de la balena. En definitiva, la mostra procedeix d'espais on aquests materials ceràmics (ceràmiques d'ús domèstic i elements constructius) van ser consumits i rebutjats.

Cronològicament parlant, procedeixen de diverses unitats estratigràfiques (UE) datades majoritàriament entre els segles XIV i XVIII. No obstant, i amb l'objectiu de comparar resultats i establir vincles amb el període anterior, s'han seleccionat 10 Ic datats entre els segles X i XIII, els quals havien estat analitzats anteriorment al Departament de Mineralogia i Petrologia de la Universitat del País Basc (Solaun Bustinza, 2005, p. 277-303).

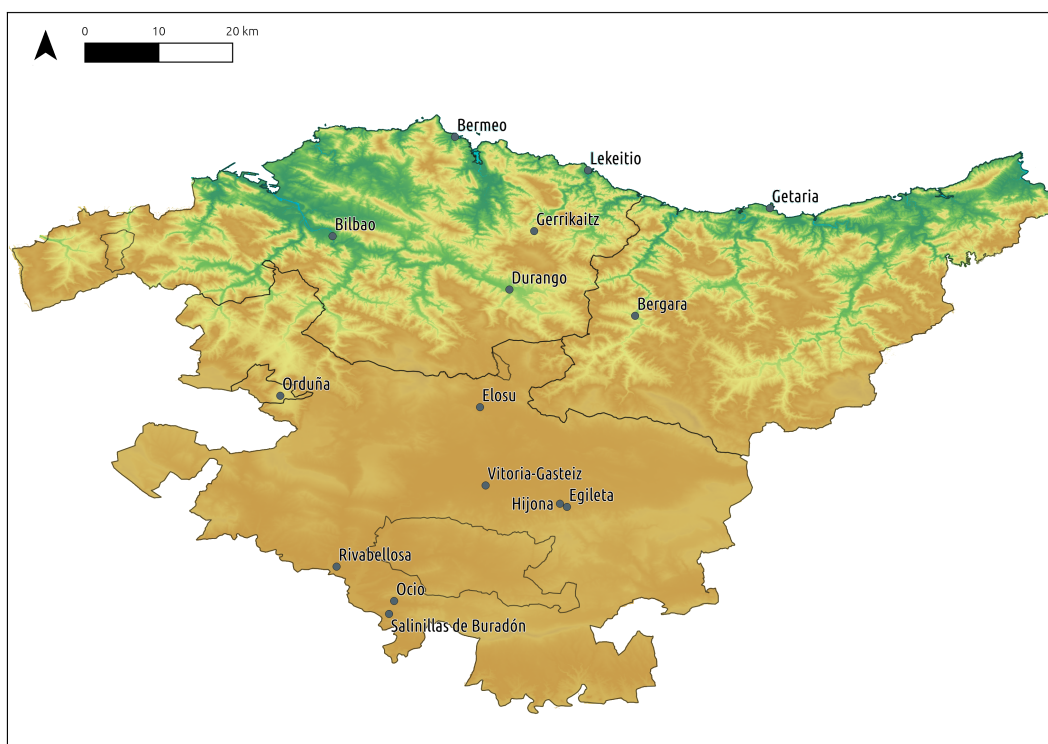

Figura 2: Mapa físic del País Basc a escala 1:200.000 (EVE-IGME, 1991) amb les localitats d'on procedeixen els individus de la mostra d'estudi.

4.2.1 Jaciments d'Àlaba

Egileta (Alegría-Dulantzi)

La Tejera (LTA)

La zona denominada *La Tejera* situada al nord-est d'Egileta, així com un terreny situat a l'est (davant de la casa que s'atribueix popularment a Melquíades) van ser prospectats l'any 2008 per Escribano-Ruiz (2009). Alguns dels materials recuperats presentaven clares evidències de producció ceràmica: trespeus i fragments ceràmics amb errors de producció.

En la mostra d'estudi trobem, per una banda, un trespeus (EHU035) recuperat davant de la zona de *La Tejera*, el qual va ser cedit pel propietari del terreny. I, per altra banda, un pitxer de majòlica decorat en blau (EHU037), procedent del terreny situat a l'est del municipi (Inventari, Annex 2).

Elosu (Legutio)

Barri d'Ollerías (OLE)

Els voltants d'on actualment es troba el *Museo de Alfarería Vasca* van ser prospectat l'any 2008 per Escribano-Ruiz (2009). D'entre els materials recollits en superfície s'han seleccionat, per a la mostra d'estudi, un trespeus (EHU033) i un fragment d'escudella de majòlica decorada en verd (EHU034) que presenta un error de producció en el seu vidrat (Inventari, Annex 2).

Hijona / Ixona (Elburgo / Burgelu)

La senda Eguleta (SED)

En els treballs de prospecció realitzats en aquest municipi (Escribano-Ruiz, 2009), concretament a la zona denominada *La senda Eguleta*, es van recollir diversos trespeus i fragments de ceràmiques sobrecuïtes: indicis d'una possible producció ceràmica en aquesta zona. Un d'aquests trespeus (EHU036) forma part

de la mostra d'estudi (Inventari, Annex 2).

Ocio (Zambrana)

Castell de Lanos (COC)

El castell de Lanos, també conegut com a castell d'Ocio, va ser erigit a la cima del cingle Lanos, contigu a la vila d'Ocio. Des d'aquesta posició controlava tant la pròpia vall del riu Inglares i la seva sortida cap a la vall de l'Ebre, com l'accés a la vila de Salinillas de Buradón; dominant així una de les rutes més transitades durant l'època medieval. La població d'Ocio sembla ser que es va originar en relació a aquest castell.

Quant a les fonts escrites, aquestes no mencionen la seva existència fins a finals del segle XIII, quan apareix citat en la crònica de Sancho IV de Castella (1284-1295). Tot i així molts investigadors relacionen la seva construcció amb Alfons I (739-757) o Alfons III (866-910) i amb la defensa del territori davant de les incursions musulmanes (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 122).

Les intervencions arqueològiques, dirigides per Azkarate i coordinades per So-laun, van tenir lloc en el context de rehabilitació del castell per part del Servei de Patrimoni Històric-Arquitectònic de la Diputació Foral d'Àlaba. Durant els anys 1999, 2001 i 2002 es van realitzar un seguit d'actuacions, entre les quals s'inclouen la lectura en alçat de les estructures i l'excavació del recinte superior (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 122-126).

Aquest conjunt fortificat està format per una torre, un edifici adossat a la torre i tres línies de muralla concèntriques. La seva complexa seqüència històrica comença amb la construcció d'una torre quadrangular exempta durant el segle XII (Fase I). Entorn a aquesta torre, durant els següents segles, es van anar construint diverses estructures (Fases II-V). L'abandonament del castell (Fase VI) es data entre l'últim terç del segle XV i els primers anys del segle XVI, durant el regnat dels Reis Catòlics (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 122-126).

Les UE 2002 i 2005, de les quals procedeixen els 10 Ic que formen part de la mostra d'estudi (EHU039, EHU043, EHU114, EHU115, EHU132, EHU133,

EHU134, EHU161, EHU185 i EHU206), s'emmarquen en el moment d'abandonament del castell (finals del s. XV - principis del s. XVI) (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3). Ambdues UE s'han interpretat com a nivells de rebliment i compten amb abundants intrusions de pedres, teules, calç i morter. Aquest conjunt d'individus està format per diverses formes ceràmiques: per una banda, escudelles i plats vidrats i de majòlica i, per altra banda, *orzas*, un gibrell i un cànter sense vidrar.

Rivabellosa (Ribera Baja / Erribera Beitia)

C/ Enrique IV, 1 (RSM.I)

El solar objecte d'intervenció arqueològica d'urgència es localitza en el casc urbà de Rivabellosa, concretament al carrer Enrique IV número 1 i al carrer Francisca Antonio de Salazar número 2. Aquesta excavació, duta a terme l'any 2000, va ser dirigida per Apellaniz i finançada per la Diputació Foral de Àlaba (Solaun Bustinza, 2005, p. 130-132).

L'estratigrafia documentada es compon de dues grans fases o moments d'ocupació: una primera corresponent a l'època contemporània (ss. XIX i XX) i una segona adscrita a l'època medieval. Corresponents a aquesta segona fase es documentaren set sitges piriformes excavades en el terreny natural i, en part, afectades per un arrasament del terreny d'entorn al segle XIX. Aquestes sitges, emprades originàriament per emmagatzemar gra, van ser reutilitzades com a abocadors d'escombraries. En aquests estrats es van recuperar restes de ceràmica, fauna i pedres (Solaun Bustinza, 2005, p. 130-132).

El conjunt ceràmic més important d'aquest jaciment correspon al rebliment de la sitja 1 (UE 9), el qual estava format majoritàriament per olles i *orzas*, algunes d'elles amb defectes de factura i coccio. La datació radiocarbònica de diverses restes òssies d'animals recuperades en aquesta UE ha proporcionat una datació absoluta d'entre finals del segle VIII i els segles IX-X. A diferència de les altres sitges d'aquest jaciment, el contingut d'aquesta va ser interpretat com els rebutjos d'algun taller de terrissa. És a dir, no es tractaria d'un abocador domèstic sinó del d'un taller ubicat

a la localitat de Rivavellosa, el qual es dedicaria majoritàriament a la producció de ceràmica de cuina (Solaun Bustinza, 2005, p. 130-132).

Formen part de la mostra d'estudi 2 Ic recuperats en la UE 9: una olla (EHU029) i una tenalla (EHU030), ambdues sense vidrar (Inventari, Annex 2).

Salinillas de Buradón / Gatzaga Buradon (Labastida / Bastida)

La Ollería (LOL)

El topònim *La Ollería* apareix mencionat en un document de mitjan segle XVI (1547), sent la primera referència escrita a l'activitat terrissera d'aquesta vila de la qual es té constància. L'estudi toponímic ha permès situar la zona anomenada *La Ollería* a l'est de la vila, en un espai que actualment es troba majoritàriament ocupat per habitatges (Escribano-Ruiz, 2009).

Durant els treballs de prospecció realitzats en aquesta zona l'any 2008 per Escribano-Ruiz (2009) es va recuperar, entre altres materials ceràmics, un trespeus (EHU038) que ha estat incorporat a la present mostra d'estudi (Inventari, Annex 2).

C/ Laurel, 11 (VSB.II)

La intervenció arqueològica desenvolupada al carrer Laurel número 11 i 12 s'emmarcava dins de l'Estudi Històrico-Arqueològic de la vila de Salinillas de Buradón, dirigit per Bengoetxea i finançat pel Govern Basc i Arabarri. Concretament, l'any 1999 es va realitzar un sondeig, dirigit per Solaun Bustinza (2005, p. 128-129), a una zona ubicada a l'extrem nord-oest del nucli urbà, en un pas situat entre l'església de la Immaculada Concepció i les cases del carrer Laurel.

La seqüència estratigràfica documentada es remunta a la fundació de la vila, a la segona meitat del segle XIII, moment al qual han estat associades les tres estructures principals documentades: una sitja, un canal i la base d'un mur. La construcció de la sitja, de forma piriforme i excavada a l'estrat natural, data del període fundacional de la vila. Els sis estrats que reblien la sitja evidenciaven el seu canvi de funcionalitat, de magatzem a abocador domèstic, a finals del segle XIII - principis del XIV. En aquests nivells abundaven els materials constructius (pedres, teules, etc.) i les restes

de ceràmiques i de fauna. L'amortització i segellament definitiu de la sitja i de les altres estructures citades (UE 3002) es va produir a finals del segle XIV - principis del XV. Aquesta estratigrafia es va mantenir intacta fins a una època molt recent, quan es forma el nivell superficial (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 128-130).

L'individu que forma part de la mostra d'estudi (EHU042) és un fragment d'olla sense vidrar que va ser recuperat en la citada UE 3002 (Inventari, Annex 2).

Plaça Major (VSB.III)

Les excavacions a la Plaça Major de Salinillas de Buradón van ser realitzades l'any 2000 sota la direcció de Bengoetxea Rementeria (2001b). Concretament es va excavar un extens espai delimitat pel Palau dels Comtes d'Oñate al nord, la muralla a l'oest i diverses illes de cases (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 130-136).

L'estratigrafia documentada es divideix en tres grans fases d'ocupació: medieval, moderna i contemporània. Al període medieval s'associa una estructura de maó datada entre la segona meitat del segle XIII i principis del XIV. Segons Bengoetxea Rementeria (2001a,b) es tractaria d'una estructura d'emmagatzematge; interpretació de la qual divergeixen tant Solaun Bustinza (2005, p. 128-129) com Escribano-Ruiz (2014b, p. 130-131), els quals, tot i l'absència d'evidències de combustió, creuen que es tractaria d'un forn per coure ceràmiques.

La majoria de les restes documentades s'atribueixen a l'època moderna. S'han documentat nombroses fosses o pous que han sigut posades en relació amb l'extracció d'àrids per a la construcció del Palau dels Comtes d'Oñate (ca. 1614/1629-1666/1669). Segons Bengoetxea Rementeria (2001a,b) l'amortització d'aquestes fosses dataria d'un moment posterior a la finalització de les obres, és a dir, de l'últim quart del segle XVII. No obstant, en una segona interpretació, realitzada per Escribano-Ruiz (2014b, p. 130-136) tenint en compte l'estratigrafia i el material ceràmic recuperat, es proposa una amortització progressiva de les fosses: una d'elles durant la baixa edat mitjana, d'altres al segle XVI i, en menor mesura, s'adscriurien a la datació anteriorment proposada. Finalment, en la seqüència estratigràfica es documenta l'agencament de la plaça com un espai obert i el seu pavimentat.

11 dels individus, de formes i tipus diversos, que formen part de la mostra d'estudi

van ser recuperats en sis UE diferents, documentades en aquests treballs d'excavació (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Recuperat a la UE 11, l'Ic EHU045 correspon a un trespeus amb restes de vidrat verd en els seus extrems. Aquesta UE cobreix tots els nivells d'amortització de les fosses, algunes d'elles de finals del segle XVII. Per tant, aquesta UE podria ser d'un moment immediatament posterior o bé del segle XVIII. No obstant, Bengoetxea Rementeria (2001a,b) la va interpretar com un nivell d'agençament previ a la pavimentació actual de la plaça.

Les UE 9 i 19, datades per la presència de diverses monedes, corresponen al moment final de les obres de construcció del palau. L'Ic EHU079 procedeix de la UE 9, la qual correspon a un nivell de rebliment i amortització d'una fossa d'extracció d'àrids (UE 15-60) i està datada a finals del segle XVII. L'Ic EHU049 va ser recuperat a la UE 19, la qual també rebleix una altra fossa d'extracció d'àrids (UE 35) i està datada a la segona meitat del segle XVII.

A la UE 31, que té com a finalitat anivellar el terreny cobrint un nivell d'escombraries, es va recuperar una important quantitat de material constructiu, així com també restes ceràmiques entre les quals hi havia els Ic EHU116, EHU186 i EHU208 incorporats a la mostra d'estudi. Aquesta UE ha estat datada a la primera meitat del segle XVII. També datada d'aquest període trobem la UE 40, d'on procedeixen els Ic EHU044 (un trespeus) i EHU135, la qual correspon també a un nivell d'amortització d'una fossa d'extracció d'àrids. Algunes de les restes ceràmiques recuperades a les UE 9, 19, 31 i 40 presenten restes d'argamassa, fet que confirma que serien del moment de construcció del palau.

Finalment, els Ic EHU166, EHU167 i EHU207 van ser recuperats a la UE 88, un nivell d'amortització d'una altra fossa (UE 101) datat del segle XVI, possiblement de finals d'aquest segle i en relació amb la reforma de la torre (datada al 1595). En aquest cas alguns materials ceràmics presenten restes de combustió, però no d'argamassa.

Vitoria-Gasteiz

Catedral de Santa Maria (SMC)

La catedral de Santa Maria està ubicada a l'extrem septentrional d'*El Campillo*: nom amb què es coneix el turó sobre el qual s'assentava el poblament altmedieval de Vitoria. Els treballs arqueològics duts a terme en aquesta catedral i al seu voltant van ser realitzats pel *Grupo de Investigación en Patrimonio Construido* (GPAC) de la Universitat del País Basc¹¹. Les excavacions, iniciades l'any 1996 i dirigides per Azkarate, es va realitzar tant a l'interior del temple com a l'espai exterior que l'envolta, en un total de 19 sectors. Aquests treballs s'emmarcaven en el Pla Director per a la Restauració de dita catedral, degut als problemes estructurals que presentava (Solaun Bustinza, 2005; Azkarate *et al.*, 2010, 2013; Escribano-Ruiz, 2014b).

Durant la intervenció arqueològica es va documentar una complexa seqüència estratigràfica que va des del segle II fins al segle XX. Corresponent a la primera ocupació d'aquesta zona es va documentar la construcció i l'amortització d'un pou d'època romana (Azkarate *et al.*, 2010, 2013).

Pel que fa al primer assentament altmedieval, del període d'entre el segle VIII i mitjan segle X es van documentar dues àrees funcionals diferents. Per una banda, una àrea domèstica, entorn a un pati central, formada per un edifici residencial (renovat en diverses ocasions), una zona d'emmagatzematge (camp de sitges), una zona d'extracció d'argila (fosses), un pou d'aigua i diverses estructures auxiliars. Per altra banda, una àrea artesanal dedicada a la producció metal·lúrgica (ferro), al voltant d'un espai obert, amb una petita tanca, un dipòsit d'aigua i un fons de cabana. A nivell arquitectònic, es tracta d'edificis construïts íntegrament amb elements vegetals.

Corresponent a la segona meitat del segle X es va documentar la construcció d'un nou edifici residencial, a sobre d'edificis del període anterior que havien estat destruïts per un incendi. A més, també es van documentar, igual que en el període anterior però en un espai diferent, restes d'activitat metal·lúrgica, amb la presència d'una farga possiblement només dedicada a la forja. En aquest període l'arquitectura

¹¹Anteriorment anomenat *Grupo de Investigación en Arqueología de la Arquitectura* (GIAA)

i les tècniques constructives emprades canvien: es comença a construir amb sòcols de maçoneria i alçats de fang amassat i els edificis són de dimensions més grans i presenten una major compactació entre ells, com a resultat de l'augment de la població.

Posteriorment, durant els primers anys del segle XI, s'observa un canvi significatiu en l'organització espacial de la vila, ja que desapareix l'esquema alveolar del període anterior i s'implementa la mateixa retícula urbana que es conserva actualment. Això va provocar, per una banda, la destrucció o la reforma d'alguns edificis i la construcció d'alguns de nous. Per altra banda, van aparèixer els primers carrers (que correspondrien als actuals carrer Las Escuelas i carrer Santa María). Quant a l'arquitectura domèstica, destaca la utilització per primera vegada de la teula corba (Azkarate *et al.*, 2010, 2013).

A finals del segle XI o principis del segle XII, i per tant amb anterioritat a la fundació de la vila de *Nova Victoria* per part del rei navarrès Sancho VI (1181), es va construir una muralla i un fossat rodejant la vila. A mitjan d'aquest segle, es va construir també la primera església de Santa Maria, adossada a la muralla i amb un cementiri al costat. Alhora també es van documentar diverses reformes en els carrers (repavimentació), noves obres de fortificació (contrafossat i torres), etc.

A principis del XIII, després de la conquesta castellana de la vila pel rei Alfons VIII (1200), es realitzen importants obres d'urbanització. Una d'elles és la reconstrucció de l'església, en estat de ruïna, amb dimensions menors però més robusta i amb un nou cementiri al seu voltant. No obstant, aquesta segona església va tenir un caràcter provisional, ja que paral·lelament es va iniciar la construcció d'un gran temple (que al segle XIX esdevindrà catedral). Per aquest motiu aquesta església serà amortitzada a la segona meitat del segle XIII (Azkarate *et al.*, 2010, 2013). El seu cementiri, en canvi, va estar en ús fins el segle XVI, tot i que també es van documentar sepultures a l'interior del temple.

La construcció del temple va implicar també la destrucció de part del sistema defensiu, així com de les cases adossades a la muralla i dels solars que l'envoltaven. La complexitat d'aquesta obra va fer que es construís en diverses etapes i sota el regnat de diversos reis castellans. El segle XVI destaca per ser el segle que més

capelles es construeixen i per l'inici de la construcció de la torre-campanar. Al segle XVII es va realitzar un encaixonat mitjançant el qual s'organitza l'espai sepulcral a l'interior del temple (emprat fins el segle XIX) i a l'exterior es deixa un espai buit ocupat per la plaça de Santa Maria. Finalment, entre els segles XVIII i XX també es van realitzar obres a causa de la inestabilitat estructural del temple (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 147-171).

Una part important dels individus que conformen la mostra d'estudi (34 Ic d'un total de 208) van ser recuperats durant aquests treballs d'excavació (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3). Es tracta de ceràmiques de formes i tipus diversos, recuperats en diverses unitats estratigràfiques datades d'època altmedieval, baixmedieval i moderna: UE 18909 i 18911 (amortització de fosses d'extracció d'argila, s. X), UE 23930 (rebliment d'anivellació del pati destinat al treball artesanal, segona meitat del s. X o principis s. XI), UE 17744 (s. XII), UE 17965 (nivell d'incendi de principis del s. XIII), UE 18073 (església, segona meitat del s. XII), UE 17778 (s. XIII), UE 26504 (anivellació del terra d'una casa, segona meitat s. XIV o principis del s. XV), UE 26384 i 26401 (amortització d'una casa, primera meitat del s. XV), UE 26493, 26495, 26497 i 26503 (amortització del soterrani d'una casa, segona meitat del s. XV), UE 16056 i 17246 (anivellació del terra d'una capella i amortització d'un pou emprat per la fosa de campanes, segona meitat del s. XVI) i UE 26202 (anivellació de la plaça, s. XVII, però amb materials del s. XV).

Palau Ruiz de Vergara (VIT.XIII)

El palau propietat de la família Ruiz de Vergara va ser construït cap a mitjan segle XVI, en els solars del carrer Zapatería número 33 i Herrería número 30-32, al casc històric de Vitoria-Gasteiz. Les actuacions arqueològiques dutes a terme entre els anys 2003 i 2004, amb anterioritat a la restauració del palau per convertir-se en la seu de la Societat Arabarri, van ser dirigides per Azkarate i coordinades per García Gómez, amb el finançament d'Arabarri i l'Agència de Renovació Urbana de Vitoria-Gasteiz. Concretament es van realitzar tres sondejos i un estudi estratigràfic de tot l'espai construït (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 183-188).

Aquest palau va ser construït sobre una estructura urbana anterior al segle XVI. La primera urbanització d'aquest espai va ser el resultat de la primera ampliació cap a l'oest del nucli inicial de Vitoria. Aquesta ampliació ha estat tradicionalment datada cap a principis del segle XIII, però segons García Gómez estaria relacionada amb la iniciativa que Sancho VI de Navarra declara en el *Fuero* de 1181. No obstant, no es conserven restes de l'urbanisme d'aquest primer moment. Del període baixmedieval s'han documentat restes de dues cases. La construcció del palau, amb la reutilització de diversos murs anteriors, s'inicia amb l'amortització del soterrani d'una d'aquestes cases, amb diversos rebliments (UE 444, 447 i 448). Entre la primera meitat i mitjan segle XVII el palau és remodelat (es reforma la primera planta i es pavimenten alguns espais de la planta baixa) i poc temps després la família Ruiz de Vergara abandona la vila. Una de les tasques d'aquesta remodelació va consistir en l'elevació de la cota del terra mitjançant un rebliment (UE 438). Posteriorment l'edifici va ser emprat com a duana (segona meitat del s. XVIII) i, puntualment, com a barracó militar (finals del s. XVIII - principis del XIX). A la segona meitat del segle XIX, amb la compra del solar per part de Justo Goti de Norave, una part de l'edifici és enderrocat i la resta és rehabilitat per tal de construir-hi habitatges (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 183-188).

8 Ic de la mostra d'estudi, ceràmiques majòliques de taula (plats i escudelles), van ser recuperats en aquest context arqueològic. Concretament, 4 Ic (EHU016, EHU017, EHU018 i EHU176) van ser recuperats a la UE 447 i un altre (EHU015) a la UE 448, ambdues datades de mitjan segle XVI, mentre que els 3 restants (EHU019, EHU020 i EHU205) procedeixen de la UE 438, de mitjan segle XVII (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Campillo Sud (VIT.XXI)

Com s'ha esmentat anteriorment, *El Campillo* és el nom amb què es coneix el turó sobre el qual s'assentava el poblament altmedieval de Vitoria. En el seu extrem meridional es va documentar la primera configuració urbana emmurallada, coneguda també com a Villasuso. La intervenció arqueològica duta a terme en aquesta zona es va iniciar l'any 2005 i va ser dirigida per Azkarate, amb la coordinació

de Solaun (Azkarate i Solaun, 2013a; Escribano-Ruiz, 2014b). Aquesta intervenció es va desenvolupar en dues etapes i en tres sectors diferents: el jardí de Falerina (sector 1), el sector 2 i la Plaça d'Echauri (sector 3).

La primera etapa documentada data de l'edat del bronze, amb diverses sitges de gran mida, les quals representen l'ocupació més antiga del turó i els orígens del poblament. Després d'un llarg hiatus en el temps es documenten restes altmedievales. Entre els segles VIII i X l'espai és ocupat per terrasses de cultiu, sitges i fosses d'extracció d'àrids. Al segle XI aquests espais de cultiu es reformen, les sitges s'amortitzen i se'n construeixen de noves. A finals d'aquest segle i durant el següent es construeix la primera muralla i es reformulen els espais i les estructures d'emmagatzematge, però no hi ha evidències de poblament (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 177-183).

En el sector 1 i 3 s'han conservat restes de l'urbanisme baixmedieval. Pel que fa al sector 3 (Plaça d'Echauri), s'hi han documentat quatre cases delimitades pels carrers Pescadería i Tendería. Entre els segles XV i XVI s'amortitzen els soterranis i es destrueixen les cases, tot consolidant la tendència a crear espais lliures de construcció en ambdós extrems de Villasuso. Aquest fet s'ha posat en relació amb la construcció dels palaus que al llarg del segle XVI ocuparan diverses zones del turó. Concretament en aquesta zona meridional del turó es construirà el Palau de Montehermoso. Després d'un hiatus estratigràfic, al segle XIX la major part d'aquest espai l'ocuparan els jardins d'aquests palaus i els horts. A la segona meitat del segle XIX es construeix una nevera adossada a la muralla, la qual estarà en ús fins el 1940 (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 177-183).

Quant al sector 1 (Jardí de Falerina), s'hi ha documentat una casa, el soterrani de la qual va ser construït retallant el substrat natural i revestit amb murs de maçoneria. La data de la seva construcció es relaciona amb el procés de reurbanització baixmedieval, possiblement a finals del segle XIII o principis del XIV. Un temps després l'edifici es col·lapsa i es reconstrueix (obres datades entre els ss. XIV i XV). Aleshores, el soterrani abandona les seves funcions d'emmagatzematge i es converteix en una pedrera. Un temps després aquest espai és amortitzat. Potents nivells (UE 1005 i 1061), formats per una gran quantitat de matèria orgànica, ru-

nes, rebutjos domèstics i residus de producció de ferro, rebleixen l'espai ocupat pel soterrani. Aquesta amortització sembla ocórrer al llarg del segle XVII. El primer estrat de deposició (UE 1601) contenia elements ceràmics residuals de segles anteriors (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 177-183).

Formen part de la mostra d'estudi 16 Ic recuperats en aquesta excavació arqueològica. Es tracta, majoritàriament, de ceràmiques de taula vidrades i majòliques. 14 dels Ic (EHU003, EHU004, EHU012, EHU013, EHU014, EHU130, EHU154, EHU155, EHU156, EHU158, EHU168 EHU169, EHU175 i EHU204) van ser recuperats a la UE 1005, datada del segle XVII, i els dos restants (EHU131 i EHU160) a la UE 1061, molt possiblement amb la mateixa datació (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Palau Escoriaza-Esquivel

Construït a mitjan segle XVI, el Palau Escoriaza-Esquivel és l'exemple millor conservat a la ciutat de Vitoria-Gasteiz d'un palau renaixentista. Aquest edifici va ser ordenat construir per Fernán López d'Escoriaza i la seva esposa Victoria d'Anda i Esquivel, el qual va ser metge del rei Enric VIII d'Anglaterra i de la seva esposa Catalina d'Aragó i protometge de l'emperador Carles V. Es tracta d'un edifici de planta rectangular que s'organitza al voltant d'un pati quadrat de doble arcada i amb una portalada artísticament destacable (Azkarate Garai-Olaun, 2012; Azkarate i Solaun, 2013b).

El palau, ubicat al carrer Fray Zacarías Martínez número 7, va ser construït sobre les restes de la primitiva aldea de Gasteiz, recolzant-se sobre la vella muralla que, des de finals del segle XI o inicis del XII, rodejava Villasuso. La intervenció arqueològica duta a terme l'any 2011 va ser dirigida per Azcárate i finançada pel Departament de Cultura del Govern Basc i l'Agència per a la Revitalització Integral de la Ciutat Històrica de Vitoria-Gasteiz. Aquesta intervenció va consistir en dos sondejos: un al soterrani junt al tram de la muralla, el qual no va donar cap resultat rellevant, i un altre al pati interior del palau, on s'hi conservaven importants restes relacionades amb l'urbanisme baixmedieval (Azkarate Garai-Olaun, 2012).

En aquest espai es va localitzar una casa del període baixmedieval que, segons

els materials recuperats en el nivell de destrucció, estaria construïda amb murs de maçoneria de pedra calcària, alçats a base de fusta i tovot i el sostre protegit amb teules. La part de davant del solar estava ocupada per l'habitatge, amb la façana principal orientada al carrer Fray Zacarías Martínez, mentre que la meitat posterior (entre la façana del darrere i el llenç de la muralla) hi havia un corral o un hort amb un pou que proveiria d'aigua a la unitat familiar (Azkarate Garai-Olaun, 2012).

D'aquest jaciment procedeixen les tres teules basques analitzades (EHU238, EHU239 i EHU240) en la present Tesi Doctoral (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Fig. 96, Capítol 6, Apartat 6.10).

4.2.2 Jaciments de Biscaia

Bermeo

C/ Nekazari, 5 (BE.XVIII)

L'excavació del solar del carrer Nekazari número 5, situat a la zona més alta de la vila de Bermeo, es va dur a terme l'any 2004 sota la direcció d'Aníbarro Sánchez (2005).

Durant aquests treballs es van documentar tres grans fases d'ocupació: medieval, moderna i contemporània. En primer lloc, es va localitzar un paquet de rebliment amb material del segle XIV (UE 8), el qual cobria i amortitzava restes de murs d'una casa de planta de tendència circular i cinc estructures de conducció d'aigua o desaigües d'un període anterior (tres d'elles de cronologia clarament medieval). Tot i la parcialitat de les restes excavades, s'ha interpretat com una casa dedicada a algun tipus d'activitat preindustrial. El seu origen seria anterior a la fundació de la vila, l'any 1236. En segon lloc, tot i que no s'han documentat restes estructurals d'època moderna, en els nivells de rebliment corresponents a aquest període es van recuperar restes de cultura material, les quals indiquen que la parcel·la estava ocupada, mantenint les estructures del període anterior. Finalment, per sobre d'aquests nivells d'ocupació es van documentar elements estructurals del segle XIX: una època

de remodelació urbanística de gran intensitat (Aníbarro Sánchez, 2005).

De la UE 8, on es va localitzar una considerable quantitat de material ceràmic, procedeixen els 3 Ic (EHU063, EHU120 i EHU121) incorporats a la mostra d'estudi. Es tracta de dues *orzas* i una olla, totes elles sense vidrar (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Bilbao

Palau de *La Bolsa* (BI.XI)

Les actuacions arqueològiques dutes a terme al Palau de *La Bolsa* l'any 1990 van ser dirigides per García Camino (1991a) i finançades per l'Ajuntament de Bilbao, la Diputació Foral de Biscaia i el Programa d'Arqueologia d'Intervenció.

Es tracta d'un palau barroc aixecat sobre els sistemes defensius del Bilbao medieval, del qual es van documentar 3 fases. La més antiga està representada per un mur de maçoneria que formaria part del llenç de la muralla (possiblement la que Alfons XI va manar construir l'any 1334). Posteriorment, en una segona fase, el terreny és agençat i en algun punt enllosat. Es desconeix si aquest terra correspon a un espai obert o a l'interior d'un edifici. A mitjan segle XIV aquest espai es deixa d'utilitzar. Durant l'última fase, cap a l'any 1350, es va construir una torre adossada a la muralla per defensar el portal de Santa Maria. Aquesta torre posseïa un sòl de morter, sobre el qual es recuperaren fragments de ceràmica medieval, entre ells rebutjos de ceràmica de cuina sense vidrar i, ocasionalment, decorada amb incisions. Amb el pas del temps aquest terra es va deteriorar i a finals de l'edat mitjana se'n va construir un altre, a sobre, de les mateixes característiques (García Camino, 1991a).

Els Ic EHU064 i EHU118, que formen part de la mostra d'estudi, van ser recuperats a les UE 43 i 40, les quals han estat datades de la segona meitat del segle XV i del segle XVI, respectivament. Es tracta d'un cànter vidrat i d'un fragment vidrat d'una peça ceràmica indeterminada (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

C/ Tendería, 34 - Artekale, 37 (BI.XII)

Els solars on l'any 1990 es va realitzar una excavació arqueològica, dirigida per García Camino (1991b), s'ubiquen en el carrer Tendería número 34 i Artekale número 37. Cal destacar que el "Bilbao primitiu" va sorgir en aquests dos carrers: Artekale (carrer del mig o major) i Tendería (en referència a l'activitat gremial que s'hi duia a terme), juntament amb el carrer Somera o Goienkale (carrer de dalt). El creixement econòmic dels segles XV i XVI va anar acompanyat d'un fort augment de la població, motiu pel qual el "Bilbao primitiu" necessita ampliar la seva superfície. A mitjan segle XV s'amplia amb quatre carrers més, que originen les "Siete Calles": nom que rep el centre històric de Bilbao i on s'hi va alçar la Catedral de Santiago.

Durant aquests treballs es van documentar tres grans fases d'ocupació: medieval, moderna i contemporània. D'època medieval es van documentar quatre forns (de tipus domèstic o artesanal) excavats en el substrat natural, els quals possiblement estaven integrats en cases construïdes amb fusta i amb una façana més àmplia que l'actual. Aquesta primera fase va concloure violentament amb un incendi.

Pel que fa al període modern, es van documentar dues noves construccions del segle XVI: la primera, probablement edificada amb materials peribles, amb la façana principal orientada cap al carrer Artekale; la segona, amb la façana mirant cap al carrer Tendería, probablement feta de maçoneria; i entre ambdues un reduït espai sense construir. Posteriorment, però en moments diferents, els dos solars redueixen els seus espais edificats. Darrera de les dues cases s'obre un pati i entre els dos solars queda un espai que serviria per abocar aigües i residus. Finalment, del segle XIX es va documentar una nova modificació de la distribució dels solars, relacionada amb la construcció d'un nou clavegueró (García Camino, 1991b).

Formen part de la mostra d'estudi 12 Ic (EHU070, EHU073, EHU075, EHU077, EHU106, EHU107, EHU128, EHU141, EHU143, EHU180, EHU181 i EHU203), de formes i tipus diversos, recuperats en aquesta excavació arqueològica; concretament en les UE 16, 21 i 23 datades del segle XVI (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

C/ Tendería, 16 (BI.XIV)

La intervenció arqueològica realitzada l'any 1991 en el solar del carrer Tendería número 16, ubicat al casc històric de Bilbao, va ser dirigida per García Camino i Pereda (1992). Aquesta excavació s'emmarcava dins de l'estudi de l'urbanisme medieval de Bilbao (Programa d'Arqueologia d'Intervenció).

Com a resultat d'aquests treballs es van documentar tres grans fases d'ocupació: medieval, moderna i contemporània. D'època medieval només s'ha documentat la preparació de la terrassa fluvial i una col·lecció de ceràmiques. La terrassa fluvial va ser igualada i consolidada mitjançant la col·locació d'una capa d'argila premsada i cremada (UE 24), per tal d'assentar-hi les primeres edificacions. Es tracta d'un sistema de preparació de terrasses emprat de forma habitual en el casc històric de Bilbao, que en aquest cas ha estat datat, mitjançant Carboni 14, a la primera meitat del segle XIV. A més, en aquest terra es van documentar tres forats de planta oval, els quals podrien correspondre a restes de forns com els citats en l'excavació anterior (C/ Tendería, 34 - Artekale, 37). Pel que fa a l'època moderna, es documenta un solar, del segle XVI, dividit en dues àrees: una construïda, amb una casa que va ser ampliada al segle XVII, i una altra sense construir. Tenint en compte l'abundant número d'agulles i didals recuperats, durant aquest període s'hi devia desenvolupar algun tipus d'activitat artesanal relacionada amb la confecció tèxtil. Finalment, a finals del segle XVIII - principis del XIX, s'hi va construir un nou edifici, el qual va ser enderrocat poc abans de la intervenció arqueològica. A més a més, durant el període contemporani es van dur a terme diverses obres de sanejament i de reforç de les estructures, les quals van alterar l'estratigrafia del període medieval (García Camino i Pereda, 1992).

Formen part de la mostra d'estudi 8 Ic (EHU059, EHU062, EHU069, EHU104, EHU105, EHU126, EHU127 i EHU187), de formes i tipus diversos, recuperats en les fases medieval i moderna. Concretament, procedeixen de les UE 3 (finals del s. XVII), 7 (s. XVII), 23 (s. XVI o XVII) i 24 (s. XIV-XV) (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

C/ Tendería, 3-5 (BI.XV)

La intervenció arqueològica realitzada l'any 1993 en el solar del carrer Tendería número 3-5, ubicat al casc històric de Bilbao, va ser dirigida per Pereda García (1994).

L'excavació va permetre documentar restes de tres grans fases d'ocupació: medieval, moderna (amb dues subfases) i contemporània. A l'època medieval van existir tres solars de cases (oest, central i est), l'estructura de les quals era bàsicament de fusta. Al sector est s'ha documentat un nivell de fustes cremades amb un homogeni conjunt ceràmic, claus de ferro i una tapadora de gres. Sobre els nivells medievals es constata la presència de diversos murs de pedra i dos nivells de rebliment pertanyents als terres de dues cases (als extrems del sector est i oest), amb restes de ceràmiques, argamassa, fragments de carbó vegetal, etc. La casa del sector oest, que reaprofitava part del terra medieval preexistent (UE 28), a finals del segle XV es va transformar en una casa d'estructura de pedra. Durant la segona fase moderna, es van dur a terme diverses reformes. Destaca el fet que el solar central desapareix, quedant englobat en un de majors dimensions i, per tant, l'espai quedarà dividit en dos solars com en l'actualitat. Tant en el nivell de destrucció de la casa número 3 com en el terra carbonós de la número 5 es van recuperar abundants i diverses restes ceràmiques. Finalment, en el període contemporani, es van realitzar diverses obres de sanejament i de reforç de les estructures que van alterar l'estratigrafia del període medieval i modern (Pereda García, 1994).

Formen part de la mostra d'estudi 2 Ic (EHU177 i EHU198): un plat i un tallador de majòlica, recuperats a les UE 19 i 28, datades del segle XVI i XVII, respectivament (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Església de Sant Antoni Abat (BI.XIX)

L'excavació arqueològica a l'interior de la església de Sant Antoni, dirigida per García Camino i finançada per la Diputació Foral de Biscaia, va estar motivada pel projecte de restauració integral del temple i s'emmarcà dins d'un projecte d'arqueologia de la ciutat (García Camino i Plata Montero, 2003).

Abans de mitjan segle XV van començar les obres de construcció d'aquesta es-

glésia, en un solar adquirit per l'ajuntament, anteriorment ocupat per l'Alcàsser i amb un espai exterior sense construir amb alguns trams de muralla que encara no havien estat derruïts. Aquest temple va estar en funcionament molt poc temps (els 50 anys centrals del segle XV), ja que el 1478 es va projectar la seva ampliació. La reforma es va dur a terme, per una banda, perquè l'església havia quedat petita per acollir a una població en continu creixement i, per altra banda, per pal·liar els seus problemes estructurals. Des de la seva construcció aquesta església va disposar d'un cementiri sota la seva nau. Finalment, el 1726 es van dur a terme noves reformes a l'interior de l'església per tal d'ordenar l'espai funerari, el qual probablement estava replet de sepultures com a resultat de la seva utilització des del 1478. Aquesta reformar va suposar l'excavació i el buidat del terra de les naus, destruint gairebé la totalitat de les sepultures (García Camino i Plata Montero, 2003).

Formen part de la mostra d'estudi 7 Ic (EHU058, EHU076, EHU078, EHU108, EHU109, EHU110 i EHU202) de formes i tipus diversos, recuperats a la UE 449 i 481 (primera meitat s. XIV), UE 535 (finals s. XV - principis s. XVI) i UE 106 (s. XVIII). En aquesta última unitat estratigràfica es va recuperar un dels trespeus (EHU058) que ha estat analitzat (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Carrer de la Ribera (BI.XX)

Les actuacions al carrer de la Ribera de Bilbao enfront de l'església de Sant Antoni Abat, arran dels descobriments fortuïts per les obres del tramvia, es van dur a terme al mateix temps que les de la citada església. Ambdós espais han mantingut una trajectòria lligada, actuant com a eixos de la vida pública de Bilbao. Aquesta excavació, dirigida per Plata, també estava inclosa en el projecte d'arqueologia de la ciutat (García Camino i Plata Montero, 2003).

En les excavacions d'aquest sector es va documentar el primer assentament de Bilbao, datat dels segles XII-XIII. Es tracta de dues edificacions anteriors al 1300, quan Diego López de Haro funda la vila de Bilbao. El primer edifici, de planta rectangular, va ser construït amb sòcols de pedra, alçats de fusta, branques entrecreuades recobertes de guix i calç i teules per a la coberta. Després de la seva destrucció, reaprofitant-ne alguns materials, es construeix un nou edifici amb la mateixa tècnica

constructiva, però sense respectar la parcel·lació anterior. Degut a diversos motius, entre ells incendis, aquest edifici va ser modificat com a mínim en tres ocasions. Possiblement es tractava d'un magatzem o d'una instal·lació relacionada amb el port (García Camino i Plata Montero, 2003).

En relació a la primera urbanització de la vila, aquesta va suposar la destrucció de les instal·lacions anteriors. Sobre les seves ruïnes es va construir una muralla de poca envergadura: una tanca més que una autèntica línia defensiva. En aquesta zona es va documentar un tram de la segona muralla que, superposada a l'anterior, va ser construïda després que el 1334 el rei de Castella Alfonso XI entrés amb les seves tropes a la vila i ordenés la seva fortificació. Aquesta segona muralla no va ser dissenyada només per defensar el nucli urbà sinó també per pal·liar possibles inundacions.

En contraposició a la idea dels historiadors segons la qual la zona de la Ribera seria una zona fora muralla amb un palau o torre exempta (l'anomenat Alcàsser), durant els treballs d'excavació es va documentar que aquest espai entorn a l'església estava acotat per la muralla, és a dir, intramurs. Segons els arqueòlegs el nom d'Alcàsser possiblement respongui al fet que aquesta zona presentava majors defenses per protegir l'accés a la vila i el pont. Des d'un punt de vista històric, això implica que el port estaria protegit per la muralla i integrat en la trama urbana de la vila (García Camino i Plata Montero, 2003).

A la zona d'unió dels carrers Ronda i de la Ribera es van localitzar els fonaments d'un edifici. Segons els arqueòlegs es tractaria de l'edifici que acollia la Casa del Consell i la Casa de Contractació. Les dades arqueològiques sobre la seva ubicació, la data d'inici de les obres de construcció de l'edifici o el fet que es tracti d'un únic edifici (amb les seues d'ambdues institucions), tampoc concorden amb la informació procedent de la documentació escrita. Al llarg dels segles aquest edifici va ser patir importants destrosses i va haver de ser reconstruït en diverses ocasions: l'any 1553 per una inundació, el 1571 per l'incendi que afectà a la vila i el 1593 per una altra inundació. Algunes d'aquestes reconstruccions, fetes amb escassos recursos econòmics, van suposar l'ampliació de les dimensions de l'edifici amb l'ocupació d'una part de la plaça pública. Finalment aquest edifici va ser enderrocat l'any 1892

per decisió del propi ajuntament, amb l'objectiu de descongestionar la cruïlla de camins d'entrada a la vila (García Camino i Plata Montero, 2003).

Formen part de la mostra d'estudi 15 Ic (EHU051, EHU052, EHU053, EHU054, EHU055, EHU067, EHU068, EHU119, EHU122, EHU124, EHU125, EHU174, EHU179, EHU200 i EHU201) recuperats a la UE 76, datada de la primera meitat del segle XVI, i a les UE 40, 138, 144 i 177, datades de la segona meitat del segle XVI. Es tracta de vuit fragments de ceràmiques vidrades de formes diverses (cànters, talladors, etc.), quatre majòliques (tres escudelles i un pitxer), un fragment d'*orza* sense vidrar i dos trespeus (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Durango

C/ Komentukale, 8 (VD.I)

L'excavació del solar del carrer Komentukale número 8 del casc històric de Durango, duta a terme l'any 2003, va ser dirigida per Bengoetxea Rementeria (2004b) i finançada pel propi ajuntament. Anteriorment, l'any 1993, en aquest espai s'havia realitzat un sondeig en el marc de l'Estudi Històric-Arqueològic de la vila.

Durant els treballs d'excavació es va documentar una seqüència estratigràfica que va des del segle XV fins al XX. D'època baixmedieval, per una banda, es van documentar diversos trams de muralla, la conservació de la qual era deficient i fragmentària. Les primeres referències cronològiques referents a la creació d'un nou carrer (Kalebarria) i a la construcció d'una muralla englobant-lo són de la segona meitat del segle XV (conseqüència del creixement econòmic i probablement també demogràfic). Per altra banda, una de les primeres restes documentades, que indicava l'ocupació d'aquest espai intramurs, va ser una fossa excavada en el terreny natural per encaixar-hi una biga de fusta. No obstant, la manca de relacions estratigràfiques entre la muralla i aquesta troballa no van permetre determinar si corresponia o no a una ocupació preexistent a la construcció de la muralla. Posteriorment, el terreny natural es va anivellar, per tal de construir-hi una casa, feta íntegrament amb materials vegetals i amb un paviment de terra batuda, amb dos espais diferenciats: l'hàbitat a la zona davantera, mentre que a la zona posterior, contigua a la muralla,

hi deuria haver un hort.

Al segle XVI la casa del període anterior és amortitzada, el terreny és anivellat i es construeix un nou edifici (amb espais interns diversos) emprant nous materials constructius: pedres i tovots. Tot i que els arqueòlegs no descarten que dins de la casa es realitzés alguna activitat artesanal, no es pot parlar d'un taller artesanal pròpiament dit. Pels segles XVII-XVIII es va documentar una delimitació més clara dels espais interiors, així com la superació de la línia de muralla, mitjançant la prolongació dels murs (adossats a la muralla per l'exterior). L'abandonament d'aquest espai, amb abundants reblliments de material constructiu que amortitzen les restes anteriors, data de la segona meitat del segle XVIII.

A l'època contemporània aquest solar va patir importants transformacions. Al segle XIX es va saquejar la muralla medieval amb l'objectiu de reutilitzar el material constructiu i es van construir diferents infraestructures (canalitzacions i clavegueram). Cap al 1927 s'hi va construir una caserna de la Guàrdia Civil, enderrocada a finals dels anys seixanta o principis dels setanta (Bengoetxea Rementería, 2004b).

Formen part de la mostra d'estudi 18 Ic, de formes i tipus diversos, recuperats en diverses unitats estratigràfiques: UE 179 d'època moderna (EHU060 i EHU183), UE 214 datada del segle XVI (EHU071, EHU095, EHU096, EHU097, EHU111, EHU144, EHU152, EHU162, EHU163, EHU164 i EHU182), UE 231 datada del segle XVI (EHU061), UE 275 datada de la segona meitat del segle XVI - principis del segle XVII (EHU057, EHU195 i EHU196), UE 302 datada de la segona meitat del segle XVI (EHU072).

Munitibar-Arbatzegi-Gerrikaitz

Solars urbans 11, 13 i 18 (Gerrikaitz) (VGK.III)

Sota la direcció d'Aníbarro, l'any 2006 es van excavar els solars número 11, 13 i 18 del casc històric de Gerrikaitz.

Segons les fonts, els solars 11 i 13, ubicats sota l'església d'Andra Mari, havien estat ocupats pel *Caserío de Sanjuanen*. El moment més antic d'ocupació d'aquest espai data d'entre els segles XV i XVI. D'aquest moment s'han recuperat restes de

material ceràmic i pedres, sobre un terra de còdols col·locat a mode de llambordes. Pel que fa als segles XVII i XVIII, es va documentar un nivell d'incendi sobre el qual es disposaven diversos murs i habitacions adossades a una escala que descendia de la plaça de l'església. Aquest nivell possiblement estaria relacionat amb l'incendi de 1628: un dels dos incendis que les fonts històriques recullen sobre la vila de Gerrikaitz i el que més va afectar a aquesta zona. Del període contemporani, es van localitzar una sèrie d'estructures possiblement relacionades amb alguna activitat metal·lúrgica. Finalment, com a últim moment d'ocupació d'aquest mas, es va documentar un altre nivell d'incendi relacionat amb l'incendi ocorregut a la dècada dels anys 30 del segle passat (Rodríguez Calleja, 2007).

Quant al solar número 18, amb anterioritat a l'actual *Caserío de Tomasena*, s'hi han documentat tres fases d'ocupació. De la fase més antiga, excavada en el nivell geològic, es van documentar restes d'una premsa de fusta per a xacolí. De la segona fase es van documentar tres arquetes per a la conducció d'aigües i un mur sobre el qual es recolzava la base de l'estructura de fusta de l'edifici. Tant el mur com dues de les arquetes es recolzaven directament sobre el substrat geològic. La tercera fase correspondria a l'ampliació d'aquest edifici, el qual passarà a constar de dues habitacions (estància nord i estància sud) separades per un mur mitger, com en l'actual planta del mas (Rodríguez Calleja, 2007).

Formen part de la mostra d'estudi 10 Ic (EHU056, EHU074, EHU098, EHU099, EHU100, EHU101, EHU102, EHU103, EHU113 i EHU165) recuperats a la UE 48, datada entre la segona meitat del segle XVI i la primera del XVII. Sis d'aquests individus són olles que no presenten cap recobriment vidrat (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Lekeitio

Palau Sosoaga (LK.XVIII)

El Palau Sosoaga, començat a construir l'any 1643, està ubicat al carrer Monseñor Aizpiri número 8, dins de la zona arqueològica de la vila de Lekeitio. El nom d'aquest palau s'ha de relacionar amb el del seu promotor, el Capità Bartolomé

Lopez de Sosoaga. No obstant, el palau també s'ha identificat amb el nom de Palau de *Uribarria* en relació amb la denominació anterior de l'actual carrer Monseñor Aizpiri (Pereda García, 2003).

L'any 1996 es va realitzar un sondeig en el jardí del palau, el qual va ser dirigit per Bengoetxea, Cajigas i Pereda (Bengoetxea *et al.*, 1997) i subvencionat pel Departament de Cultura del Govern Basc i l'ajuntament de la vila. Aquesta intervenció arqueològica s'emmarcava dins de l'estudi per a la delimitació del jaciment romà en el municipi de Lekeitio. Posteriorment, l'any 2002, sota la direcció de Pereda García (2003) i la supervisió d'Unzueta del Servei de Patrimoni de la Diputació Foral de Biscaia, es van realitzar quatre sondejós més.

Es tracta d'un solar format per l'agrupació de tres parcel·les: una del palau i dues sense construir. Tot i l'objectiu del primer sondeig, el nivell inferior correspon a una cronologia medieval. Cap de les unitats estratigràfiques documentades pertany al període romà i només es va recuperar material d'aquest període descontextualitzat (Pereda García, 2003). Respecte a l'època medieval, l'element més clar que pertany a aquesta fase és la muralla tallafocs construïda el 1490. Sobre el substrat natural es van documentar una sèrie de rebliments de possible origen medieval, associats a petits dipòsits carbonosos, com a conseqüència d'un incendi. Del període modern, el qual està molt més ben representat, es van recuperar diversos murs pertanyents a cases de la vila, com a mínim anteriors a principis del segle XVII (Pereda García, 2003).

D'aquests sondejós prové l'lc EHU112: una olla sense vidrar recuperada a la UE 34, de la segona meitat del segle XVI (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Urduña / Orduña

C/ Barria, 13 (V.O.II)

La intervenció arqueològica realitzada l'any 1995 en el solar del carrer Barria número 13 Bis, ubicat al casc històric d'Orduña, va ser dirigida per Bengoetxea Rementeria (1996).

L'excavació d'aquest solar, ocupat des d'un primer moment per dues cases, va

permetre documentar restes d'època moderna i contemporània, amb una destacable abundància i varietat de restes materials. El moment de la primera ocupació correspon al segle XVI, sent les cases d'aquest carrer i dels carrers paral·lels les més tardanes de la vila (finals del s. XV - principis del XVI). En una de les cases (la de la cantonada) es va documentar un nivell d'incendi (UE 71) recolzat sobre el nivell natural, el qual va proporcionar materials d'una cronologia clara d'aquest moment. A l'altra casa es van documentar una sèrie de fosses retallades a l'argila natural. La fase posterior, datada de la segona meitat del segle XVIII, correspon a la destrucció d'una casa construïda després del citat incendi. Finalment, el segle XIX es caracteritza per una ocupació intensiva d'aquest espai (Bengoetxea Rementeria, 1996).

A la UE 71, datada de la segona meitat del segle XVI, van ser recuperats els 3 Ic (EHU170, EHU173 i EHU189) que formen part de la mostra d'estudi. Concretament es tracta d'un pitxer, un plat i una escudella de majòlica (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

C/ Zaharra, 2-4 (V.O.XXV)

L'excavació realitzada l'any 2002 en el solar del carrer Zaharra número 2-4, ubicat al casc històric d'Orduña, va ser dirigida per Cajigas Panera (2003) i finançada pel propi ajuntament. Aquesta intervenció arqueològica es va dur a terme arran dels resultats obtinguts en els dos sondejos realitzats l'any anterior, inscrits en el marc de l'Estudi Històric-Arqueològic de la vila.

En aquest solar es va documentar una seqüència estratigràfica que va des del segle XIII fins al XX, així com dos àmbits ben diferenciats per la muralla: un espai intramurs, utilitzat amb finalitats artesanals i com a habitatge, i un espai extramurs que va ser utilitzat com a abocador de deixalles durant tota l'edat mitjana i moderna. En aquest últim espai es va recuperar una abundant quantitat de ceràmiques, podent-se reconstruir en molts casos les seves formes (Cajigas Panera *et al.*, 2007).

L'element més antic documentat, relacionat amb la fundació de la vila (1229), és un fossat en forma de V paral·lel a la muralla (en direcció est-oest). El 1256, quan s'amplia la vila amb el nucli fundat per Alfons X el Savi, el fons del fossat és

amortitzat i es construeix una muralla en direcció nord-sud. A l'espai extramurs, emprat com a abocador, es van documentar cinc unitats estratigràfiques del període medieval (UE 83, 125, 114, 113 i 106) i tres més relacionades amb el rebliment del fossat (UE 170, 169 i 60). Al segle XVI es van excavar part d'aquests rebliments per fer la rasa de cimentació d'una estructura circular (possiblement una sitja), la qual posteriorment es va reblir amb un nivell de teules (UE 101). Finalment, al segle XIX es va produir l'apropiació d'aquest espai públic, per part dels particulars que habitaven als solars número 2 i 4. En aquest moment l'espai deixa de funcionar com a abocador i passa a ser utilitzat com a pati (Cajigas Panera *et al.*, 2007).

D'aquest espai extramurs emprat com a abocador procedeixen 12 dels Ic que conformen la mostra d'estudi: majòliques de la UE 101 (EHU191, EHU192, EHU193 i EHU194) datada del segle XVI; majòliques de la UE 106 (EHU080, EHU171, EHU172, EHU188 i EHU190) datada del segle XV (o de la segona meitat del segle XVI, segons comunicació personal d'Escribano-Ruiz); una escudella vidrada i una tenalla sense vidrar de la UE 113 (EHU050 i EHU066) del segle XV; i un bol sense vidrar de la UE 125 (EHU065) del segle XIV (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

4.2.3 Jaciments de Guipúscoa

Getaria

Palau de Zarautz (GEA.II.)

El Palau de Zarautz, construït al segle XV-XVI i en ús fins a la segona meitat del segle XVII, s'ubica al carrer Major número 42 de la vila de Getaria. El seu nom prové del seu primer propietari Lope Martínez de Zarautz.

En aquesta zona l'any 2004 es va realitzar un sondeig. Posteriorment, l'any 2006, s'hi va dur a terme la primera campanya d'excavació, dirigida per Pérez (Pérez Centeno *et al.*, 2007) i finançada per la Diputació Foral de Guipúscoa i l'Ajuntament de Getaria. Aquestes intervencions arqueològiques es van desenvolupar dins del projec-

te d'investigació *Getaria, el puerto de Gipuzkoa (1209-2009)*, el qual va concloure amb la celebració del VIII Centenari de fundació de la vila. Aquest projecte d'investigació també formava part de la línia de recerca *El poblamiento antiguo y medieval en Gipuzkoa* desenvolupada, des de principis dels anys 90, sota la coordinació d'Esteban de la Universitat de Deusto.

L'estudi integral d'aquest palau va incloure, a més de l'excavació arqueològica de tot el solar, la lectura de les estructures emergents i l'estudi de la documentació escrita. Aquest emplaçament va ser seleccionat per la seva dilatada seqüència estratigràfica, la seva diversitat funcional, la seva posició estratègica, l'escassa pressió urbanística des de seu abandonament com a palau, el seu caràcter monumental i la seva condició referencial a la vila de Getaria (Pérez Centeno *et al.*, 2007).

Com s'ha esmentat anteriorment, el palau data dels segles XV-XVI. Datades amb anterioritat a la construcció del palau, es van localitzar una sèrie d'estructures d'habitació d'època romana, tant del període alt com baiximperial, i una sèrie d'estructures de combustió i fons de cabanes d'època alt i plemedieval. Des del segle XV fins al segle XVII es va dur a terme, en diverses fases, l'ampliació del solar primitiu que ocupava el palau. D'aquest període es van documentar també infraestructures de clavegueram, així com els nivells d'abandonament del palau durant la segona meitat del segle XVII. Datades des de finals del segle XVII fins al segle XIX, es van documentar una sèrie d'estructures constructives i de combustió relacionades amb la indústria de l'escabetx de peix. Entre finals del segle XVIII i finals del segle XIX aquest edifici fou utilitzat reiteradament com a aquarterament militar al llarg dels diferents episodis bèl·lics que assolaren la vila. Finalment, els nivells més recents documentats, que daten dels segles XIX i XX, corresponen a usos agropecuaris i industrials (Pérez Centeno *et al.*, 2007).

En tots els nivells es va recuperar una gran quantitat de restes mobles, destacant per la seva abundància la fauna i la ceràmica. D'aquesta excavació procedeixen 6 Ic (EHU220, EHU221, EHU222, EHU223, EHU224 i EHU226), de formes i tipus diversos, incorporats a la mostra d'estudi. Concretament van ser recuperats en UE datades majoritàriament del segle XVII - principis del XVIII (UE 3095, 3097, 3098 i 3123) i, excepcionalment, d'una cronologia lleugerament anterior (UE 3103, finals

del s. XVI - XVII) i posterior (UE 3058, ss. XVIII i XIX) (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Annex 3).

Bergara

Reial Seminari (RSB)

L'excavació arqueològica duta a terme l'any 2009 en el solar de l'antiga església del Col·legi de Jesuïtes o del Reial Seminari de Bergara, va ser dirigida per Pérez (Alberdi Lonbide i Pérez Centeno, 2010) i finançada per l'ajuntament de la vila i la Diputació Foral de Guipúscoa.

Als peus de l'església es va documentar una gran rasa excavada en el terreny natural i reblerta amb materials ceràmics i numismàtics corresponents, com a màxim, a inicis del segle XVI. Per tant, la rasa probablement va ser realitzada a la baixa edat mitjana. La construcció de l'església, que va durar diverses dècades, va concloure el 1678 gràcies al suport financer d'Andres de Madariaga. El seu mausoleu (commemoratiu, mai ocupat) va ser descobert en el cementiri de l'església, rodejat per les tombes de la comunitat de jesuïtes, dues de les quals van ser excavades. Els jesuïtes van ocupar l'edifici fins a la seva expulsió el 1767, quan també es dissol el col·legi. Posteriorment l'edifici fou ocupat pel Reial Seminari de Bergara, amb un centre docent de referència internacional que romangué actiu fins a l'última guerra carlina. Durant aquesta fase, l'església es va transformar en la capella d'aquesta institució d'ensenyament. El 1866 es va realitzar l'última gran obra de reforma de l'edifici, amb la construcció de la seva gran façana neoclassicista (Alberdi Lonbide i Pérez Centeno, 2010).

Formen part de la mostra d'estudi 5 Ic (EHU229, EHU230, EHU231, EHU232 i EHU233), dels quals, per motius aliens, no es disposa de cap altra informació que l'observable en els fragments ceràmics (Fotografies, Annex 3).

4.2.4 Jaciment del Quebec

Figura 3: Mapa de la zona nord-est del Canadà, assenyalant la localització de l'illa de Petit-Mécatina (Quebec), d'on procedeix els individus de la mostra d'estudi.

Hare Harbour-1 (Petit-Mécatina, Quebec) (EdBt-3)

L'assentament basc de Hare Harbour-1 està ubicat a la *Basse-Côte-Nord* del Quebec, al nord-est del Golf de Sant Llorenç, concretament a l'illa de Petit-Mécatina (Fig. 3).

Les excavacions dutes a terme en aquest jaciment han revelat l'existència d'un assentament amb múltiples fases d'ocupació: una primera presència basca possiblement de principis del segle XVII; una ocupació europea (possiblement també basca) al voltant dels anys 1670-1720; i finalment, la presència de nadius (inuits) durant el segle XVIII (Loewen i Delmas, 2012; Fitzhugh *et al.*, 2011).

13 Ic de la mostra d'estudi (CND001-CND013), corresponents a teules, procedeixen d'aquest jaciment. 5 d'ells procedeixen de l'excavació subaquàtica (HH1 C3-1 Underwater) i 3 de l'excavació terrestre (HH1 4N-18W i HH1 8N-24W) duta a terme l'agost del 2012 (Fitzhugh, 2013). Els 5 Ic restants havien estat recuperats en els treballs d'excavació terrestre realitzats en campanyes anteriors (HH1 Cookhouse), però posteriorment van romandre a la intempèrie en el propi jaciment (Inventari, Annex 2, i Fotografies, Fig. 96, Capítol 6, Apartat 6.10).

4.3 Descripció

La mostra objecte d'estudi està formada per un ampli repertori morfològic que, consegüentment, respon a funcionalitats molt diverses (Fig. 4). Aquesta mostra pot ser dividida en tres grans grups segons la seva funcionalitat general:

- Ceràmiques d'ús domèstic¹²: vasos ceràmics majoritàriament emprats per realitzar tasques o accions quotidianes dins de la llar. No obstant, algunes de les peces podrien haver estat emprades també en tasques relacionades amb activitats artesanals o comercials.
- Ceràmiques d'ús constructiu: teules emprades en la construcció de cobertes d'edificis (habitatges, instal·lacions manufactureres, etc.).
- Ceràmiques d'ús artesanal: trespeus, és a dir, peces ceràmiques emprades pels terrissers per separar un vas ceràmic d'un altre, quan aquests eren col·locats dins del forn.

Quant a les ceràmiques d'ús domèstic, en primer lloc, es poden classificar segons si es tracta o no de ceràmiques d'ús alimentari i, en segon lloc, es poden classificar en diversos grups segons les seves funcions específiques. Entre els individus analitzats trobem només les següents formes ceràmiques d'ús domèstic no alimentari: una llàntia per a la il·luminació i una aiguabeneitera d'ús religiós. Finalment, pel que fa a les d'ús alimentari, les quals conformen la major part de la mostra (Fig. 4), trobem:

- Ceràmiques per servir i consumir aliments i begudes, és a dir, emprades a la taula: escudelles, bols, plats, talladors¹³, pitxers¹⁴ i una gerreta.
- Ceràmiques per processar aliments, és a dir, emprades a la cuina: olles, gibrells, una cassola i un *anafre*¹⁵.

¹²Per a una descripció detallada de les formes i funcionalitats de les ceràmiques d'ús domèstic que es presenten a continuació veure Escribano-Ruiz (2014b).

¹³El terme *tajador* ha estat traduït per *tallador*, tot i que es podria haver emprat també el terme *plata*, ja que fa referència a un plat gran usat per a portar i servir aliments, així com per tallar la carn a taula.

¹⁴Tot i que el terme *jarro* s'hauria pogut traduir també per *gerro*, s'ha optat per utilitzar la paraula catalana i èuscara *pitxer*.

¹⁵Per evitar possibles confusions s'ha preferit emprar el terme castellà *anafre* enlloc de la seva traducció al català: *fornell* o *fogona*.

- Ceràmiques per conservar i emmagatzemar líquids i aliments: *orzas*¹⁶, càn-
ters¹⁷ i tenalles.

Cal assenyalar el fet que algunes de les formes ceràmiques eren emprades per realitzar diferents tasques, és a dir, que complien múltiples funcionalitats (Escribano-Ruiz, 2014b, p. 191-192). És el cas, per exemple, de les *orzas*, les quals a més a més de servir per a l'emmagatzematge, molt possiblement també eren usades per a la cocció d'aliments, com si fossin olles. Per aquest motiu algunes de les *orzas* analitzades presenten signes de combustió que no són deposicionals.

Quant a la seva morfologia, cal assenyalar també que, tot i que no formen part de la mostra d'estudi, en època baixmedieval i moderna existien altres tipus ceràmics, els quals estan ben documentats al País Basc, com per exemple: escorredors, gerres, ampolles, tasses, pipes, fitxes, fusaioles, albarels, maons, rajoles, etc. (López Colom, 1997; Moraza Barea, 2013; Escribano-Ruiz, 2014b).

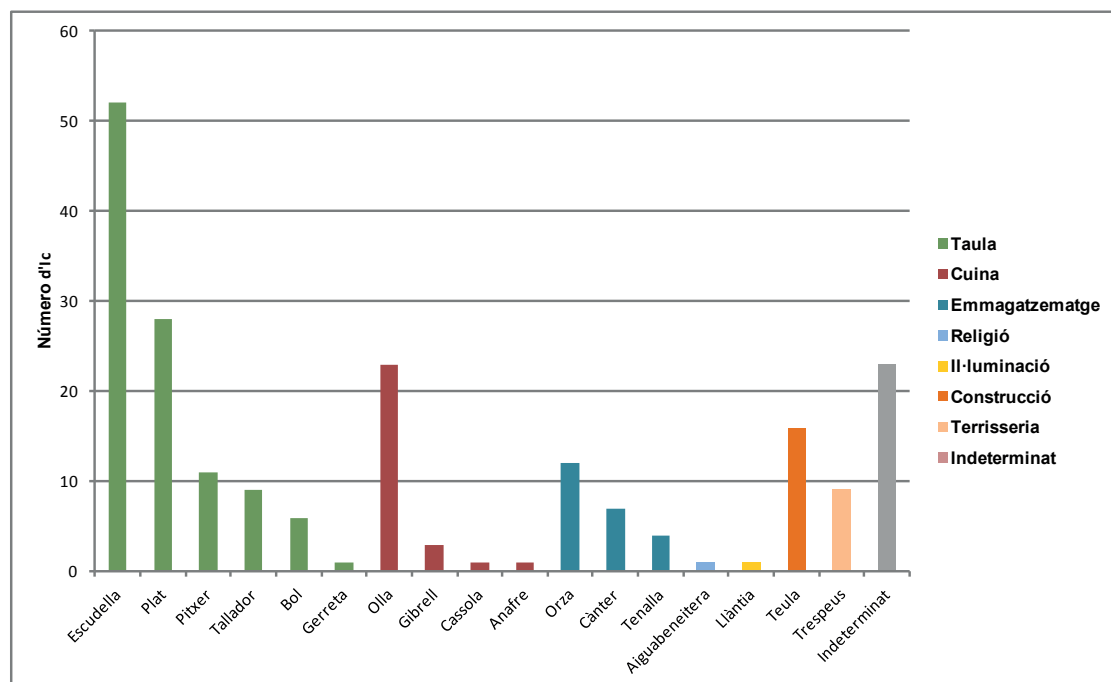

Figura 4: Número d'individus ceràmics (Ic) que conformen la mostra d'estudi segons la seva morfologia i funcionalitat.

¹⁶Per evitar possibles confusions s'ha preferit emprar el terme castellà *orza*, ja que la seva traducció al català és la mateixa que la de *tinaja*: *tenalla*.

¹⁷El terme *cántaro* ha estat traduït per *cànter*.

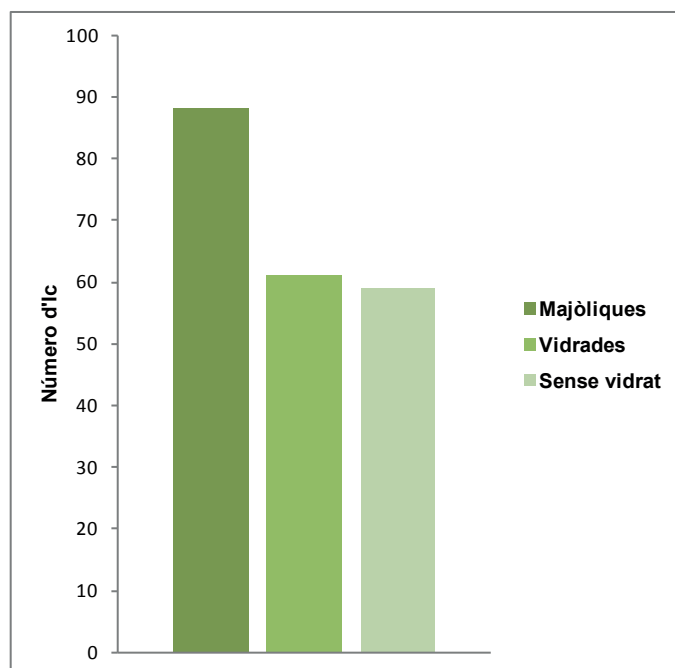

Figura 5: Número d'individus ceràmics (Ic) que conformen la mostra d'estudi segons el tipus de recobriment.

Finalment, la mostra d'estudi pot ser classificada, en tres grans grups, segons el tipus de recobriment i acabat de la peça: ceràmiques majòliques, materials ceràmics vidrats i no vidrats (Fig. 5). Segons García Iñáñez (2007, p. 57):

Es coneix com a ceràmica majòlica a una vaixella amb la pasta argilosa de color clar, cremós o rosat, i coberta amb un esmalt blanc d'estany i plom que forma una capa opaca sobre la qual s'aplica una decoració cromàtica formada per òxids diluïts en aigua.

Quan la ceràmica majòlica no presenta cap decoració, és a dir, quan es tracta d'un vas només vidrat en blanc es parla d'obra blanca. No obstant, al llarg de la present Tesi Doctoral s'ha intentat no emprar aquest terme, ja que quan un fragment ceràmic no presenta decoració (i més si és de mida molta petita) resulta difícil saber si la resta de la peça original estava o no decorada.

Dins del grup de ceràmiques vidriades, destaquen especialment els vidrats de color melat i verd. El fet d'aplicar una coberta vidrada a la superfície de la peça ofereix diversos avantatges: impermeabilització, ja que anul·la la porositat intrínseca de la ceràmica; i propietats estètiques, ja que sota la coberta s'amaguen possibles

irregularitats en la superfície de la ceràmica.

Finalment, esmentar que les ceràmiques que no presenten vidrat, algunes d'elles estan engalbades i/o algun tipus de decoració, com per exemple estries horitzontals o ondulades i cordons digitats o impresos.